

Asia: VN/4400/2021

Arviomuistio julkisen hallinnon tietojärjestelmiä koskevan sääntelyn kehittämistarpeista

Lausuntonne arviomuistiosta

1. Kommenttinne arviomuistiossa tehdystä nykytilan kuvauksesta

Selvityksestä käy hyvin esille, että nykytilanne ei ole ongelmaton. Joka tapauksessa tiedon hallintaan kytkeytyvää säädöspohjaa on juuri uudistettu, joten erillinen järjestelmiin liittyvä sääntely vaikuttaa sangen haastavalta toimintakentältä toteuttaa. Sääntelynhän tulee liittyä pääsääntöisesti johonkin toimintakokonaisuuteen josta toimijataho on vastuussa ja tietojärjestelmällä on asiassa vain välinearvo, jonka toki tulee täyttää tietyt toiminalliset ja turvallisuuskriteerit. Sääntelyn tuleekin oletusarvoisesti kohdentua siihen, mitä tulee tehdä ja vain rajallisesti siihen miten järjestelmän, jota toiminnossa hyödynnetään tulee toimia. Oma kysymyksensä toki on esim. tekoälyyn hyödyntämiseen liittyvät eettis-moraaliset ja vastuukysymykset puhuttaessa vaikkapa autonomisista järjestelmistä tai automatisoidusta päätöksenteosta. Näiden asioiden tulee olla hallitusti sääntelyn piirissä.

2. Kommenttinne tietojärjestelmistä sääntelykohteena

Tietojärjestelmät ovat edellä kuvatulla tavalla välineitä kehitettäessä hallinnon toimintoja ja palveluja. Sääntelyn suhteen oleellista on, että järjestelmien välillä tarvittava yhteentoimivuus kyetään hahmottamaan esimerkiksi rajapinta-arkkitehtuurin avulla. Toinen keskeinen seikka on järjestelmän tietosisällöstä riippuvainen, eli mitä tietoa järjestelmä sisältää, mihin muihin tietovarantoihin sen välityksellä on mahdollista päästä ja siten mikä on tietojen sensitiivisyys ja turvaluokka. Tämä osaltaan määrittää järjestelmän suojaustason ja edellyttää sen toteutumisen arviointia ennen järjestelmän käyttöön ottoa.

Kehittyvistä teknologioista erityisesti tiedon tallennusalustana pilvipalvelut ja niiden hallittavuus sekä järjestelmien kasvava älykkyys tulevat aiheuttamaan tarvetta sääntelyyn sekä kansallisella että EU-tasolla.

3. Millaisia yleisiä vaatimuksia tietojärjestelmien toiminnallisuuksille pitäisi lainsäädännöllä asettaa?

Toiminnallisuusvaateiden tulee olla itse toiminnasta lähteviä - siis siitä mitä toimintaa järjestelmän avulla tuetaan tai kehitetään ja mikä siten on järjestelmän käytettävyyksivaade. On huomioitava, että mikäli vaatimustaso asetetaan korkeaksi, siitä on oltava myös valmiita maksamaan. Tietosuojaan ja

tietoturvallisuuteen liittyvät vaatimukset tulee mitoittaa järjestelmän tietosisällön perusteella sekä sen, missä määrin muut tietojärjestelmät ovat ko. kokonaisuudesta riippuvaisia.

4. Millaisia olennaisia teknisiä vaatimuksia hallintoasioita käsitteleville tietojärjestelmille pitäisi lainsäädännöllä säätää?

Teknisistä vaatimuksista oleellisin sääntelytasolla on, että tarpeeton teknologiariippuvuus voidaan välttää. Edelleen turvallisuus- ja rajapinta-arkkitehtuurin soveltaminen (tiedon yhteiskäyttöisyyden vaade silloin kun siihen on tarvetta) huomioidaan. Erityisesti tämä koskee ns. perustietojärjestelmiä, joista muut niitä hyödyntävät järjestelmäratkaisut ovat riippuvaisia toiminnassaan.

5. Millaisia vaatimuksia, kuten dokumentointivaatimuksia, tietojärjestelmien kehittämiseksi pitäisi lainsäädännöllä säätää?

Hvän tiedon hallinnan vaateiden tulee täytyä ja vastaavasti järjestelmäkehityksen tulee mahdollistua myös muiden tahojen kuin järjestelmän alun perin kehittäneiden toimesta. Joka tapauksessa vaikuttaa turhan raskaalta, että ko. asioita säädeltäisiin lainsäädäntötasolla geneerisesti.

6. Miten lainsäädännöllä tulisi varmistua virkavastuun toteutumisesta ja kohdistumisesta, mitä tulee tietojärjestelmien kehittämiseen, käyttöönottoon ja käyttöön, sekä tietovarantojen käyttöön?

Kuten todettua, tietojärjestelmät ovat työkaluja jonkin toiminnon hoitamiseksi, jolloin erillinen sääntely vastuiden ym. suhteen vaikuttaa ylimitoitetulta yleisellä tasolla. Toisaalta ajatellen automatisoitua päätöksentekoa ja tekoälyratkaisuja on määrittelyt vastuukysymyksissä tehtävä järjestelmien rakentamisvaiheessa tapauskohtaisesti. Erillisen sääntelyn sijaan olisi kyettävä kytkemään ko. toimintamalli yleisempään lainsäädäntökehikkoon.

7. Mitä edellytyksiä tietovarannoille, niiden laadulle tai niiden käytölle tulisi lainsäädännössä asettaa, jotta niitä voidaan käyttää osin tai täysin automaattisessa päätöksenteossa?

Ks. edellä; tiedon oikeellisuusvaade ja vastuukysymykset ovat olennaisimpia tekijöitä.

8. Miten tietoturvallisuuden arviointia ja arviointijärjestelmää koskevaa lainsäädäntöä tulisi kehittää? Entä erityisesti viranomaisten tietojärjestelmien arvioinnin osalta?

Järjestelmän sisältämä tieto ja myös sen liittymät muihin tietovarantoihin määrittävät tarpeen tietoturvallisuudelle. Arviointijärjestelmä nykyisellään on sinänsä toimiva, mutta arvioinnin tulee olla velvoittavaa erityisesti järjestelmille, jotka ovat tietosisällöltään sensitiivisiä, joista muut järjestelmät ovat riippuvaisia tai joiden käyttö on esim. laajalle toimijajoukolle veloitettua (kuten hallinnon yhteisjärjestelmät).

9. Kommenttinne muistiossa todetuista sääntelytarpeista yleensä

Sääntelyn kohdekohtaisessa laajentamisessa (kuten järjestelmät ja teknologia) tulee olla pidättyväinen ja pitää fokus toimintojen sääntelyssä niihin käytettyjen välineiden sijasta.

10. Muut yleiset kommentit arviomuistiosta

-

Uusikartano Ari
Ulkomministeriö